

Tudi v verskih koncepcijah je bil odločilen vpliv sumerske kulture. V malih sumerskih državicah so se, podobno kot v grških poljih, izoblikovali kultu mestnih božanstev z zapletenim ritualom in teologijo, ki skuša kar najbolj povzdigniti domače božanstvo.

Tako so nastale razne kozmogonije, razlage razvoja sveta in poteka zgodovine. Najvažnejši »teološki sistemi«, če lahko tako rečemo, so se izoblikovali v sumerskem verskem središču Nippurju, v Šuruppaku in v Eriduju. Kljub temeljnemu delom S. N. Kramerja, A. Falkensteina, A. Sjöberga in drugih, je tudi tu še mnogo nerazjasnenih problemov. Predvsem potrebujemo več temeljitih filoloških obdelav mitov in ritualov in s tem v zvezi raziskav verske terminologije Starega vzhoda.

Eno od zapletenih vprašanj je tudi nastanek in razvoj hetitske države. Edini vir so nam teksti iz Bogazköya. Iz njih lahko delno rekonstruiramo potek hetitske zgodovine. Žal je večina tekstov iz t. i. nove države, iz obdobja zadnjih dvesto let od šeststo let hetitske zgodovine. In še med njimi je 80 % verskih. Iz stare in srednje države je ohranjenih le nekaj tekstov. Nekaj maledga o vrstnem redu vladarjev lahko povzamemo iz ritualov in daritvenih seznamov za umrle kralje. Tu so vladarji naštetih približno po vrstnem redu, kakor so vladali. Vendar tudi ti sezname niso popolnoma zanesljivi. Tako nam je dobršen del hetitske zgodovine nejasen in o mnogih dogodkih lahko le ugibamo. Tudi čas viška hetitske moči, nova država, ni popolnoma jasen. Kaj malo vemo o odnosih z državami in plemeni v Mali Aziji, s Kaškejci, Arzawo in Ahhijawo, ki so jo nekateri enačili s Homerjevo Ahajo.

Kljub velikemu številu virov tudi hetitska religija ni kdo ve kako dobro obdelana. Kot pri sumerskem verstvu so potrebne tudi tu predvsem temeljite filološke obdelave ritualov in mitov. Ko bi to bilo opravljeno, bi lahko točneje določili pomen vsaj glavnih hetitskih božanstev (npr. sončne boginje iz Arinje, Tešuba, Telepinuja itd.), lahko bi globlje prordrli v verska in s tem v zvezi tudi v etična načela Hetitov. Zadnje poglavje obravnava še ostale tri velesile Starega vzhoda v drugi polovici 2. tis. pr. n. e.: Mitannijo, Asirijo in Babilonijo. Avtor obravnava medsebojne odnose, majavo ravnotežje, ki je nekaj časa vladalo med njimi in spopad, ki se je končal z uničenjem mitanske in propadom hetitske države.

V tem kratkem pregledu tretjega dela so seveda nakazani le glavni problemi, ki jih avtor okvirno obdelava. Dotakne se še vrste manjših problemov in jih skuša reševati: sumersko versko in administrativno terminologijo, problematiko okrog vojaških pohodov Šuppiluliume I., problem Ahhijawe, pojav bojnega voza na Starem vzhodu, itd. Garellijevo delo, posebno še tretji del, s kritičnim obravnavanjem zgodovine in kulture in z nakazovanjem poti k reševanju problemov, je krepka spodbuda in hkrati soliden vodnik vsakomur, ki se hoče posvetiti zapleteni problematiki zgodovine in kulture Bližnjega vzhoda.

Marko Urbanija

Georges Roux, **Ancient Iraq**, a Pelican Book, A 828, Harmondsworth, Penguin Books 1969, 480 str., 8°.

Pričujoča knjiga je pravzaprav razširjena in dopolnjena izdaja serije člankov, ki jih je avtor od septembra 1956 do januarja 1960 objavljajal v reviji »Iraq Petroleum« pod naslovom »The Story of Ancient Iraq«. Serija je doživela nenavaden uspeh med laiki in med strokovnjaki. To je avtorja opogumilo, da se je lotil pisanja najstarejše zgodovine Iraka.

Avtor sam pravi, da »knjiga ni namenjena učenjakom, ampak nestrokovnjakom in študentom. Po svetu narašča število izobražencev, ki jih zelo zanima splošna zgodovina Orienta. Željni znanja pa še niso našli v eni knjigi in v primernem obsegu zbranih vseh podatkov, ki si jih želijo o deželi, ki jih zanima«. Tem je knjiga namenjena.

Knjiga je razdeljena na 25 poglavij. Prvo poglavje, »The Geographical Setting«, oriše zemljepisno okolje Mezopotamije, geologijo in trgovske poti.

Drugo poglavje, »In search of the Past«, kratko opiše zgodovino raziskovanja Mezopotamije, sedanje stanje nekdanjih cvetočih mest, metode datiranja najdb.

Tretje do petindvajseto poglavje govori o prazgodovini in zgodovini Mezopotamije od najstarejših najdb človeka (Barda-Balka, 120.000 pr. n. e.) do konca partske dobe 227 n. e.

Podrobneje se pomudi pri dveh obdobjih, ki pomenita vrhova v razvoju mezopotamske civilizacije in kulture: ob Hamurabijevi dobi in ob novoasirski dobi, ko doseže asirska država višek razvoja. Ob Hamurabijevi dobi podrobneje opiše babilonsko verstvo, ki je dajalo ton vsemu mezopotamskemu verstvu, življenje kralja in dvora, po katerem so se tudi zgledovali vsi večji in manjši vladarji, in življenje navadnega človeka v tistem času.

Ob vzponu asirske države, ki je zajemala zopet vso Mezopotamijo, pa se pomudi ob organizaciji asirske države in asirske vojske. Podrobneje tudi analizira asirsko umetnost. Posebno poglavje posveti mezopotamski znanosti in ugotavlja, da so mezopotamski učenjaki dosegli mnogo več, kot si navadno predstavljamo. Zdravniki so uporabljali skoraj moderne metode diagnostike, matematiki so reševali kvadratne in kubične enačbe in računali kvadratne in kubične korene. Dolžina astronomskega leta, kot so jo oni izračunali, se od današnje razlikuje le za 4 minute in 32,65 sekunde. Izračunana je bila točneje, kot jo je leta 1887 izračunal astronom Oppolzer.

Delo je napisano tekoče in zanimivo. Čeprav je namenjeno nestrokovnjakom, bo po njem rad posegel tudi strokovnjak. V njem so pregledno in precej podrobno zbrani vsi važnejši zgodovinski in kulturnozgodovinski podatki, ki tvorijo okvir razvoja mezopotamske civilizacije. V opombah je zbrana osnovna literatura za študij določenih obdobji oziroma problematike v mezopotamski zgodovini.

Opombam sledi osem zelo podrobnih kronoloških tabel, ki zajamejo vsa obravnavana obdobja. Avtor pri datiranju uporablja srednjo kronologijo. Kronologijo dopolnjuje pet prav tako podrobnih zemljevidov Mezopotamije in širše okolice. Knjigo zaključuje obsežen indeks.

Knjiga daje osnovno znanje o civilizaciji in kulturi stare Mezopotamije, podaja pa tudi napotke za nadaljnji študij.

Marko Urbanija

Dragoslav Srejović, Lepenski Vir, nova praistorijska kultura u Podunavlju, Beograd 1969, 328 strani, fotografije, risbe in plani v tekstu ter francoski povzetek.

Ne samo bogate najdbe, ampak predvsem brez analogij, ki so bile leta 1967 odkrite v Lepenskem Viru, so vzbudile v svetu prav tako veliko pozornost kot na prelomu stoletja odkrita neolitska naselbina v Butmiru pri Sarajevu s svojo izredno realistično upodobljeno plastiko in bogato ornamentirano keramiko. Lepenski Vir je že med odkrivanjem doživel izredno publiciteto, tako znanstveno kot poljudno. Ob koncu leta 1969 pa je izšla izčrpna monografija vodje izkopavanja D. Srejovića »Lepenski Vir«.

Gradnja hidroelektrarne pri Sipu blizu Kladova bo imela za posledico povprečen dvig nivoja Donave v Đerdapu za ca. 12 m. S tem bo prelita vrsta pomembnih prazgodovinskih, antičnih in historičnih lokalitet vzdolž vse klišure. Da bi se vsaj do neke mere ublažila izguba vrste pomembnih dokumentov, ki jih hranijo ta najdišča, je bila ustanovljena republiška komisija za raziskovanje in zaščito kulturnih spomenikov v Đerdapu, ki je prek Arheološkega instituta SAN v Beogradu organizirala načrtno raziskovanje in reševanje na ogroženem terenu. Tako so bila dela na Lepenskem Viru poverjena D. Srejoviću. Prvotni topografski ogled terena in prva dela v vrhnjih plasteh so dala gradivo starčevačke kulture znane v jugoslovanskem delu Podonavja. Šele odkrivanje nižjih plasti pod horizontom starčevačke kulture (Lepenski Vir III a-b) so pokazala gradivo kulture Lepenskega Vira z monumentalno plastiko in arhitekturo, ki je danes brez analogij. Pod horizontom Lepenski Vir